

Recenzja książki Józefa Oleńskiego *Infrastruktura informacyjna państwa w globalnej gospodarce*

Witold Chmielarz

Zagadnienia dotyczące informacji gospodarczej, zwłaszcza z punktu widzenia infrastruktury informacyjnej państwa, od wielu lat są przedmiotem licznych dociekań naukowych, które są potęgowane w gruncie rzeczy niepowodzeniami w konstruowaniu i wdrażaniu systemów informatycznych wspomagających zarządzanie państwem i monitorującym jego status. Niepowodzenia te wcale nie maleją wraz z postępami w dziedzinie budowy infrastruktury technologicznej systemów, a ich znacząca część spowodowana jest – jak się wydaje – brakiem zrozumienia elementarnej istoty systemów informatycznych zarządzania w ogóle, a administracją państwową w szczególności. Tą niedocenianą istotą systemów, jądrem i jedynym – po dziś dzień – aksjomatem informatyki jest informacja, istotna nie tylko w relacjach gospodarczych, ale również w każdej dziedzinie życia powszedniego, jako że stanowi przecież podstawę wszelkiej komunikacji społecznej, nawet tak abstrakcyjnej jak wykorzystanie jej dla przedstawienia wyrazu artystycznego. Stwierdzenie „kto ma informację, ten ma władzę”, parafrazowane na setki odmian i czasami spłaszczane („kto ma informację ma wiedzę”), znakomicie wręcz oddaje znaczenie informacji dla relacji gospodarczych i politycznych. Społeczeństwo nie zawsze niestety jest tego świadome w wystarczającym stopniu. Prezentowana książka wypełnia lukę i w tej dziedzinie, jest bowiem monografią wielopłaszczyznową, łączącą w znakomity sposób teoretyczne rozważania autora ze znaną mu doskonale – jak można wnioskować na podstawie lektury – praktyką gospodarczą. Znajomość rzeczy wynika z dwóch przyczyn. Pierwszą z nich jest wieloletnie zainteresowanie Józefa Oleńskiego tą problematyką, wyrażone najbardziej dobitnie obszernymi publikacjami, stawiającymi go w gronie najwybitniejszych specjalistów z zakresu informacji gospodarczej, wśród takich nazwisk jak np.: W. Flakiewicz (1992), który zawsze traktował informację jako podstawę prawidłowego funkcjonowania informatycznych systemów zarządzania, czy B. Stefanowicz (1996: 67–71; 2001) – analizujący określenie informacji, jej zawartość i charakterystyki jakościowe. Drugą przyczyną jest – poprzez zajmowane stanowiska lub doradztwo – ciągłe obcowanie z praktyką tworzenia i przetwarzania danych masowych zawartych czy w systemach statystyki, czy też bazach

administracji państwowej. I o ile w poprzednich publikacjach (Oleński 1997; Oleński 2001; Oleński, Kasprzak 1998; Oleński 2001) tego Józefa Oleńskiego przeważał aspekt teoretyczny, o tyle w omawianej książce dominuje praktyczny punkt widzenia z licznymi odniesieniami do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. To przede wszystkim, a również niebanalna forma i imponująca objętość pracy wyróżnia ją wśród innych pozycji z tej dziedziny, które dotąd pojawiły się na rynku (patrz np. Martyniak 2000; Małachowski 2000; Dziuba 2000).

Zasadniczym celem tej książki jest identyfikacja uwarunkowań oraz analiza – poprzez naukowe uogólnienie obserwacji, intuicji i doświadczenia zdobytego w wyniku działalności praktycznej – możliwości zarządzania zawartych w infrastrukturze informacyjnej administracji państwowej.

Książka składa się z dwóch zasadniczych części: teoretycznej pt. *Podstawy metodyczne* oraz praktycznej – odnoszącej się do rzeczywistości gospodarczej pt. *Modele infrastruktury informacyjnej*. Nacisk na praktykę spowodował zapewne, że druga część jest o ponad sto stron dłuższa. Poszczególne części dzielą się na dwadzieścia w sumie rozdziałów, z których piętnaście ostatnich jest umieszczonych w części drugiej. Struktura pracy jest pomimo to jasna, klarowna, łatwa do poruszania się, a zawartość sprawia, że niemal każdy może znaleźć dla siebie coś interesującego.

Część pierwsza stanowi de facto obszernie wprowadzenie do analiz praktycznych. Logika jej rozwinięcia zasadza się na prezentacji informacyjnej natury państwa demokratycznego i gospodarki rynkowej, charakterystyki najważniejszych funkcji informacji oraz budowanych na tej podstawie modeli informacyjnych państwa, wspomaganych określoną infrastrukturą informacyjną. Tej logice jest podporządkowana kolejność i struktura poszczególnych rozdziałów pracy. Rozdział pierwszy zatytułowany *Podstawy informacyjne demokratycznego państwa i gospodarki rynkowej* traktuje o istotności informacji w rozwoju społecznym opartym na określonych uwarunkowaniach ekonomicznych, organizacyjno-instytucjonalnych, prawnych oraz społecznych. Następne rozdziały, w których autor zawarł również zmodyfikowane i uzupełnione wyniki swoich wcześniejszych prac, koncentrują się na standardach informacyjnych i ekonomicie informacji. Oprócz wielostronnego zdefiniowania prostych pojęć oraz podstaw teoretycznych i metodologicznych analizy i syntezy infrastruktury informacyjnej ukazane zostały więc również narzędzia przetwarzania informacji na tle modeli infrastruktury informacyjnej oraz aspekty ich analizy, projektowania i zarządzania nimi. Dlatego w rozdziale drugim *Spoleczne funkcje informacji* przedstawiono ich hierarchię, możliwości odwzorowania rzeczywistości, tworzenia wiedzy na bazie informacji oraz jej funkcje decyzyjną i konsumpcyjną. Konsekwentnie – w rozdziale trzecim zatytułowanym *Ekonomiczne funkcje informacji* – ukazano charakter informacji poprzez potraktowanie jej w kategoriach zasobu ekonomicznego, czynnika wytwórczego, produktu, wyrobu, usługi, towaru, dobra konsumpcyjnego i publicznego zanurzonego w predefiniowanych

uwarunkowaniach infrastrukturalnych państwa i gospodarki. Doprecyzowanie warunków funkcjonowania informacji następuje w rozdziale czwartym pt. *Modele informacyjne państwa*. Autor analizuje w nim pięć modeli informacyjnych nazywanych przez siebie: politokracją (model obywatelski), elitokracją (zorganizowanych grup interesów), biurokracją (z dominacją administracji państwowej), demagogokracją (wykorzystanie informacji dla aprobaty władzy), ksenokracją (silne oddziaływania zewnętrzne) oraz bada relacje pomiędzy nimi, a także wady i zalety każdego z modeli. Ostatni z rozdziałów tej części – *Definicja infrastruktury informacyjnej państwa* – jest, jak nazwa wskazuje, poświęcony prezentacji określenia infrastruktury informacyjnej państwa. Autor dokonuje tego przez zdefiniowanie tej kategorii, zbioru kryteriów oceny zasobów, procesów i systemów informacyjnych państwa, charakterystyki modeli, funkcji i wynikających stąd obowiązków infrastruktury informacyjnej państwa, opisuje także ich zależność od rozwijających się technologii informacyjnych. Rozdział ten jest doskonałym pomostem pomiędzy częścią teoretyczną a praktyczną książki.

Część druga napisana została – można tak rzec – nie tylko z punktu widzenia możliwości zastosowań informacji gospodarczej w społeczeństwie, ale jednocześnie z punktu widzenia budowy społeczeństwa informacyjnego w gospodarce globalnej, co stanowi bezpośrednio nawiązanie do tytułu pracy. Wykorzystano tu wszystkie definicje, klasyfikacje i metodyki poruszane w pierwszych pięciu rozdziałach. Zasadnicza koncepcja polega na przedstawieniu modelu ogólnego infrastruktury informacyjnej państwa, a następnie szczegółowej charakterystyki odwzorowań poszczególnych warstw infrastruktury informacyjnej. Realizacja tej prostej koncepcji okazała się dużo bardziej skomplikowana. Aby ją przeprowadzić, autor – co było widoczne już w części pierwszej – wybrał metodę przechodzenia od ogółu do szczegółu, czyli od definicji pojęć, poprzez uogólniony model infrastrukturalny oraz modele szczegółowe do zagadnień praktycznych budowy i wykorzystania infrastrukturalnych zasobów i opartych na nich systemów administracji państwowej.

Dlatego w rozdziale szóstym zatytułowanym *Warstwy infrastruktury informacyjnej państwa* przedstawiany jest model struktury infrastrukturalnej państwa, a następnie po kolei warstwy czy – chciałoby się rzec – poziomy infrastruktury informacyjnej model ten obsługujące. Autor wyróżnia w niej aż czternaście warstw: od całkiem abstrakcyjnych, takich jak język urzędowy czy zasoby wiedzy cywilizacyjnej, po bardzo konkretne – jak bazowe zasoby informacyjne czy infrastrukturalne środki masowego przekazu (nawiasem mówiąc, pierwszy raz analizowane w tego typu publikacji). W rozdziale tym są one jedynie zamarkowane definicyjnie, wraz z relacjami je łączącymi, właściwa, a więc szczegółowa charakterystyka występuje dopiero w kolejnych rozdziałach. To założenie oczywiście determinuje ich układ.

Jako pierwszą z warstw modelu infrastrukturalnego autor wymienia język urzędowy i jemu jest poświęcony rozdział kolejny (siódmy – *Język urzędowy*). Co ciekawe, elementowi temu, będącemu przecież od wieków podstawowym

medium komunikacji, przypisywano dotąd bardzo małe znaczenie oraz rzadko zajmowano się nim w publikacjach naukowych. Tu przez uznanie go za podstawowy system i standard metainformacyjny, poprzez charakterystykę modeli języków urzędowych, jego funkcji i określenia roli państwa w jego rozwoju zyskał należyte miejsce w modelu infrastruktury państwowej.

Równie istotne było – w rozdziale ósmym *Infrastrukturalne społeczne zasoby wiedzy* – odniesienie się – w pewnym sensie – do dziedzictwa informacyjnego i kulturowego społeczności. Wiedza jest tu traktowana tylko jako taka informacja, która wpływa na zachowanie się człowieka jako podmiotu społecznego, politycznego lub ekonomicznego, a stąd społeczny zasób wiedzy to: wszelkie informacje o realnych obiektach, procesach, zdarzeniach, które są użyteczne dla funkcjonowania człowieka w społeczeństwie i gospodarce (Oleński 2006: 334). Autor – oprócz części definicyjnej – pokazuje m.in. źródła i procesy tworzenia społecznych zasobów wiedzy, problemy ich waluacji oraz rolę państwa w ich tworzeniu i przechowywaniu.

Niewątpliwie jednym z najistotniejszych źródeł i generatorów wiedzy – również społecznej – są badania naukowe, których charakterystyka zawarta jest w rozdziale dziewiątym pt. *Infrastrukturalne badania naukowe*. Badania naukowe traktowane są tu jako infrastrukturalny proces informacyjny. Poziom badań wyznacza w tej charakterystyce nie tylko przynależność do globalnego społeczeństwa informacyjnego, lecz także do społeczeństwa opartego na wiedzy. Ze względu na poziom abstrakcji wiele z informacji powstałych w sferze naukowej stanowi poziom metainformacji każdego społeczeństwa, co wiąże się z zasilaniem warstwy społecznych zasobów wiedzy i podnoszeniem społeczeństwa na wyższy poziom – również gospodarczy.

Zstępowanie na coraz niższy poziom doprowadza nas w końcu do poziomu bazowych standardów informacyjnych państwa omówionego w kolejnym rozdziale. Jest on szalenie istotny dla całości koncepcji infrastruktury państwa. Wyznaczone w nim zostały granice i uwarunkowania podstawowych standardów informacyjnych. Ponadto określono priorytety standaryzacji infrastruktury informacyjnej

Bazowe standardy informacyjne są budowane za pomocą przeznaczonych do tego mediów i narzędzi. Najważniejszymi z nich są specjalizowane języki komunikacji i budowy standardów bazowych. Są one przedmiotem rozpatrywanym w rozdziale jedenastym z punktu widzenia form, nomenklatury, typologii, klasyfikacji, systematyki oraz struktury zbiorów: skorowidzów, tezaurusów i słowników.

W następnym rozdziale pt. *Powszechne systemy identyfikacji* scharakteryzowane jest podejście do rozpoznawania podstawowych elementów społeczeństwa: ludzi, jednostek organizacyjnych i jednostek terytorialnych jako bazowych dla stanowienia standardów, a więc i stanowienia społecznego ładu informacyjnego. Zawiera identyfikację problemu, jego typologię oraz charakterystykę systemów identyfikacji osób fizycznych, jednostek

organizacyjnych i terytorialnych. Ponadto zwrócono uwagę na potrzebę integracji systemów pierwotnych identyfikacji z systemami pochodnymi i następnymi.

Rozdział trzynasty *Systemy informacji publicznej* ma charakter poznawczo-klasyfikacyjny (porządkowy). Zaprezentowano w nim systemy informacji publicznej w podziale na: systemy publicznej informacji prawno-organizacyjnej, informacji naukowo-technicznej, informacji bibliotecznej, statystycznej oraz wszelkich systemów regionalnych monitoringu środowiska naturalnego, społecznego, ekonomicznego i informacji lokalnej.

W dalszych rozdziałach autor analizuje infrastrukturalne systemy organów państwowych oraz organizacji publicznych, a więc podstawowych elementów społecznych. Analiza ta odbywa się według podobnego schematu polegającego na definicyjno-klasyfikacyjnym wprowadzeniu, następnie charakterystyce poszczególnych rodzajów systemów z odniesieniem do systemów funkcjonujących w Polsce współczesnej. Szczególną uwagę poświęca autor charakterystyce systemów państwowych, z którymi przez wiele lat miał bezpośrednio do czynienia.

Kolejna warstwa modelu infrastrukturalnego to przedsiębiorstwa. W rozdziale pod tytułem *Infrastrukturalne systemy informacyjne przedsiębiorstw* autor zajmuje się tą – zdefiniowaną na początku – częścią systemów informacyjnych przedsiębiorstw, które świadczą powszechne usługi publiczne, usługi informacyjne oraz finansowe.

Następny rozdział zatytułowany *Infrastrukturalne środki masowego przekazu* należy do jednego z najbardziej interesujących w całej publikacji. Jest to bodaj pierwsza dokonana pod tym kątem analiza roli informacyjnej środków masowego przekazu. Analiza ta jest wpasowana niejako w omawianą koncepcję modelową i sporządzona z punktu widzenia roli, funkcji oraz różnych rodzajów środków masowego przekazu – w podziale na oficjalne, konsumpcyjne, instrumentalne i społeczne – i otoczona identyfikacją sytuacji problemowych oraz regulatorami rozwiązywania powstających w tej sferze zaburzeń.

Rozdział osiemnasty (*Infrastrukturalne zasoby informacyjne państwa*), nawiązując nieco do rozdziału ósmego, traktuje o zasobach informacyjnych państwa. Rozpoczyna się od definicji tego pojęcia, po czym w pewien sposób syntetyzuje wcześniejsze rozważania, prezentując systemy przechowujące infrastrukturalne zasoby państwa, jak również kryteria ich wyróżniania i zarządzania determinowanego rozwojem technologii sieciowych. To stanowi punkt wyjścia do zawartych w przedostatnim rozdziale kwestiach związanych z zewnętrzną infrastrukturą państwa. Otwarcie i rozszerzenie struktur społecznych, które nastąpiło wraz z rozpowszechnieniem Internetu, nie jest bowiem bez wpływu na infrastrukturę informacyjną administracji publicznej. Wejście zaś Polski do określonych struktur międzynarodowych wymusza procesy dostosowawcze do procedur w nich obowiązujących. Dlatego znaczna część tego rozdziału dotyczy problemu harmonizacji wewnętrznej infrastruktury

tury informacyjnej ze strukturami zewnętrznymi w świetle obowiązujących regulacji prawnych. Rozdział ten kończy w zasadzie omówienie zainicjowanego rozdziałem szóstym modelu infrastruktury informacyjnej. Liczne przykłady praktyczne zawarte w tej części znacząco wpłynęły na jej pokaźną objętość, ale czytając książkę odnosi się wrażenie, że był to zabieg celowy. Chodziło bowiem o jak najdokładniejsze przybliżenie problematyki informacji gospodarczej i jej znaczenia możliwie najszerszemu spektrum czytelników nieposiadających żadnych doświadczeń w zarządzaniu informacją w sektorze publicznym.

Nieco inny charakter ma ostatni – dwudziesty rozdział – pod tytułem *Strategie rozwoju infrastruktury informacyjnej państwa w warunkach globalizacji*. W odróżnieniu od pozostałych – będących rezultatem tytanicznej wręcz pracy autora w teoretycznej rejestracji, klasyfikacji, charakterystyce oraz analizie danych, informacji i zasobów – rozdział ten jest poświęcony w całości sposobowi, w jaki infrastrukturalne systemy informacyjne państwa oraz ich realizacja w warunkach postępującej internetyzacji powinny być realizowane. Szczególnie interesujące wydaje się tu być omówienie zaproponowanych przez autora modeli realizacyjnych: aktywnego zarządzania, aktywnej instytucjonalnej koordynacji, model biernego koordynacji i model pasywny. Podkreślono również granice niezbędnego instytucjonalizmu w trzech podejściach: europejskim, amerykańskim i azjatyckim. Zbadano wreszcie na koniec uwarunkowania stosowania outsourcingu informacyjnego w rozwiązywaniu problemów infrastrukturalnych.

Podsumowującym akcentem pracy są *Uwagi końcowe*. Autor podkreśla w nich znaczenie aktywnej polityki informacyjnej państwa dla rozwoju społecznego i ekonomicznego kraju. Kładzie główny nacisk na fakt, że poprzez intensywny rozwój infrastruktury informacyjnej kraju można w znaczący sposób ograniczyć procesy – jak to nazywa – marginalizacji i peryferializacji społeczeństwa, grup społecznych i branż gospodarki na rynku globalnym (Oleński 2006: 701). Jako adresata swoich postulatów na terenie kraju wskazuje państwo (z jego mediami administracji), na arenie ponadnarodowej organizacje międzynarodowe mające w swoich kompetencjach zadania unowocześniania struktur informacyjnych.

W książce o tak rozległym zakresie, wnikliwym charakterze i imponującej objętości wiele środowisk może znaleźć dla siebie coś interesującego. Ale wydaje się, że jest ona przeznaczona głównie dla dwóch z nich: szeroko pojętego środowiska akademickiego i niemniej szeroko rozumianego – środowiska administracji państwowej. Książka może więc pełnić rolę podręcznika z zakresu informatyki gospodarczej do tych wszystkich przedmiotów, które zawierają odniesienia do roli i znaczenia informacji w systemach wspomagających zarządzanie w jednostkach administracji państwowej i terytorialnej. Dodatkowo ma szansę stać się niewątpliwie dobrą pozycją szkoleniową i samokształceniową dla profesjonalnych i nieprofesjonalnych odbiorców spoza środowisk akademickich, w tym przypadku w szczególno-

ści z gremiów mających na co dzień do czynienia ze standardami informacyjnymi państwa.

I tym wszystkim środowiskom niniejszą książkę gorąco polecam.

Oleński, J. 2006. *Infrastruktura informacyjna państwa w globalnej gospodarce*, Warszawa: WNE UW.

Bibliografia

- Dziuba, D. 2000. *Gospodarki nasycone informacją i wiedzą*, Warszawa: WNE UW.
- Flakiewicz, W. 1992. *Elementy teorii infologii według Bo Sundgrena*, Warszawa: Poltext.
- Małachowski, A. (red.) 2000. *Komunikacja gospodarcza. Rynek transakcji ekonomicznych*, Wrocław: Wyd. AE.
- Martyniak, Z. (red.) 2000. *Zarządzanie informacją i komunikacją*, Kraków: Wyd. AE.
- Oleński, J. 1997. *Standardy informacyjne w gospodarce*, Warszawa: WNE UW.
- Oleński, J. 2000. *Elementy ekonomiki informacji*, Warszawa: WNE UW.
- Oleński, J. 2001. *Ekonomika informacji*, Warszawa: PWE.
- Oleński, J., Kasprzak, T. (red.) 1998. *Modele informacyjne procesów gospodarczych*, Warszawa: WNE UW.
- Stefanowicz, B. 1996. Różnorodność informacji. *Wiadomości Statystyczne*, nr 4, s. 67–71.
- Stefanowicz, B. 2001. *Informacyjne systemy zarządzania. Przewodnik*, Warszawa: SGH.